

**ΣΠΗΛΑΙΟ «ΚΑΤΑΦΥΓΙ» ΑΝΑΒΡΥΤΗΣ
ΣΠΑΡΤΗΣ ΛΑΚΩΝΙΑΣ**
(Α.Σ.Μ. ΕΣΕ 706)**

από τον

ΚΩΣΤΑ ΜΕΡΔΕΝΙΣΙΑΝΟ*

Θέση: Το σπήλαιο «Καταφύγι» βρίσκεται στο χωριό Αναβρυτή της επαρχίας Λακεδαίμονος (Σπάρτης), του Νομού Λακωνίας. Απέχει 100 περίπου μέτρα νότια του Ξενώνα του χωριού και μόλις λίγα μέτρα από το τελευταίο σπίτι.

Η Κοινότητα Αναβρυτής (πρώην Δήμος των αρχαίων Βρυσεών), βρίσκεται στην Ανατολική πλευρά του Ταΰγετου σε υψόμετρο 770 μ. πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας.

Προσπέλαση: Η Κοινότητα Αναβρυτής, στην οποία ανήκει το σπήλαιο, συνδέεται με ασφαλτοστρωμένο δρόμο 15,5 χιλιομέτρων από τη Σπόρτη.

Από την πλατεία του χωριού, στη συνέχεια, υπάρχει μονοπάτι που οδηγεί, μετά από πορεία 120 περίπου μέτρων, έξω από την είσοδο του σπηλαίου.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η είσοδος του σπηλαίου βρίσκεται πόνω σε οπόκρημνο και δύσκολης προσπέλασης βράχο, ύψους 4,6 μ. από την επιφάνεια του δρόμου.

Ιστορικό: Το σπήλαιο, πιστεύεται ότι το χρησιμοποιούσαν οι κάτοικοι της περιοχής σαν καταφύγιο την εποχή της τουρκοκρατίας, όπως εξάλλου μαρτυρεί το όνομά του και η λιθοδομή με τις πολεμίστρες. Πάντως, παρ' όλο που βρίσκεται σχεδόν μέσα στο χωριό, φαίνεται ότι λίγοι ήταν εκείνοι που κατά καιρούς το επισκέφθηκαν και τούτο γιατί η μικρή, αλλά απότομη ανάβαση μέχρι την είσοδο, δημιουργούσε δυσχέρειες προσπέλασης.

Η συστηματική εξερεύνηση και χαρτογράφηση του σπηλαίου έγινε από κλιμάκιο της Ελληνικής Σπηλαιολογικής Εταιρείας, αποτελούμενο από τους Κώστα Μερδενισιάνο, υπεύθυνο αποστολής, Αντώνη Μπαρτσιώκα και Ελένη Τσακίρη-Μερδενισιάνου, συνεργάτες, τον Αύγουστο του 1979.

Στη συνέχεια, ακολούθησε και άλλη αποστολή τον Ιούνιο του 1980, με σκοπό κυρίως, την ολοκλήρωση κινηματογραφικής ταινίας-ντοκιμαντέρ γύρω από το σπήλαιο και την περιοχή της Αναβρυτής.

Εκφράζουμε, από τη θέση αυτή, τις ευχαριστίες μας στο Σύλλογο Βρυσεών Αναβρυτής στην Αμερική και ιδιαίτερα στο Γρομματέα του, κ. Παν. Σκοπαράντζο για την οικονομική τους

* MERDENISIANOS C. - Ιατρός-Σπηλαιολόγος, Τακτικό Μέλος της Ε.Σ.Ε.

** Cave «Katafigi» (Refuge) of Anavriti village in Sparta of Lakonia.

συμβολή και τη φιλοξενία που πρόσφεραν στα μέλη της αποστολής. Επίσης, στο δάσκαλο κ. Νικ. Μπαγιώκο, στις προσπάθειες του οποίου οφείλεται η όλη πρωτοβουλία εξερευνησέως του σπηλαίου.

Ακόμη, ευχαριστούμε τους κ.κ. Παν. Τσορορό, (Πρόεδρο Κοινότητας Αναβρυτής), Παν. Χρυσομάλλη και Δημ. Κωτσάκο, για τη σημαντική τους βοήθεια μέσα και έξω από το σπήλαιο.

Περιγραφή: Η είσοδος του σπηλαίου βρίσκεται πάνω σε κάθετο βράχο, το «Βράχο του Αρνιώτη», σε ύψος 4,6 μέτρων από την επιφάνεια του εδάφους. Λιθοδομή πάχους ενός μέτρου κλείνει σχεδόν ολόκληρη τη φυσική είσοδο που είναι διαστάσεων 9 x 3 περ. μέτρων και αφήνει μόνο μια μικρή θυρίδα διαστάσεων 1 x 1 μέτρου και τρεις μικρές άλλες θυρίδες-πολεμίστρες που φαίνεται ότι κατασκευάστηκαν από την εποχή της Τουρκοκρατίας με σκοπό να χρησιμοποιηθεί το σπήλαιο σαν καταφύγιο για την προστασία και την άμυνα των κατοίκων του χωριού.

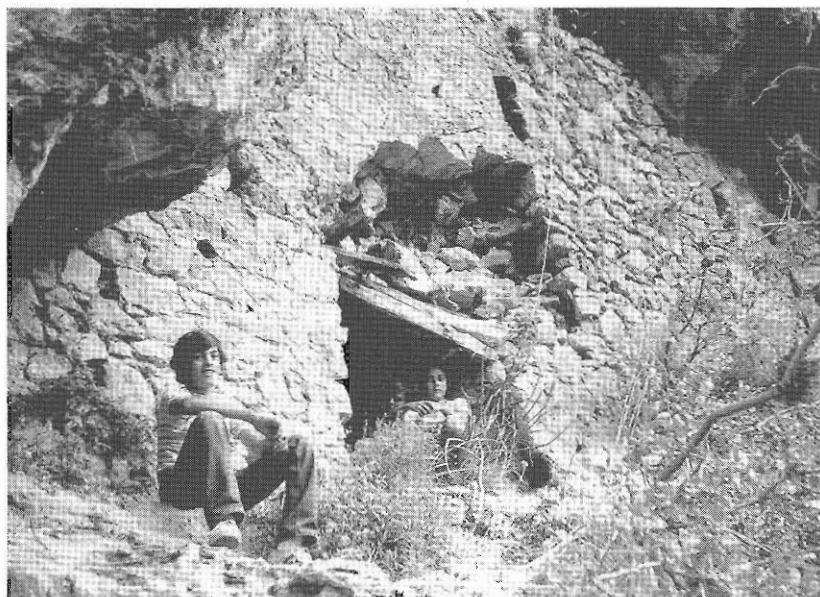
Αμέσως μετά την είσοδο βρισκόμαστε στον πρώτο θάλαμο του σπηλαίου, διαστάσεων 9x6 περίπου μέτρων και ύψους 2-2,5 μέτρων, πλούσια διακοσμημένο με κολώνες, σταλακτίτες και σταλαγμίτες. Στην περιοχή αυτή, ο επισκέπτης εντυπωσιάζεται από μια μεγάλη κολώνα στο κέντρο περίπου του θαλάμου, διαμέτρου 0,5 μέτρου.

Στο πρόσθιο τμήμα του θαλάμου αυτού, στα αριστερά, δημιουργείται από κολώνες και συμπηγές λιθωματικό (σταλακτιτικό) υλικό είσοδος, που οδηγεί σε μικρών διαστάσεων διάδρομο, πλάτους 1 μέτρου με φαντασμαγορικό σπηλαιοδιάκοσμο. Ο διάδρομος αυτός μετά από 8 μέτρα στενεύει αρκετά και γίνεται αδιάβατος για το ανθρώπινο σώμα.

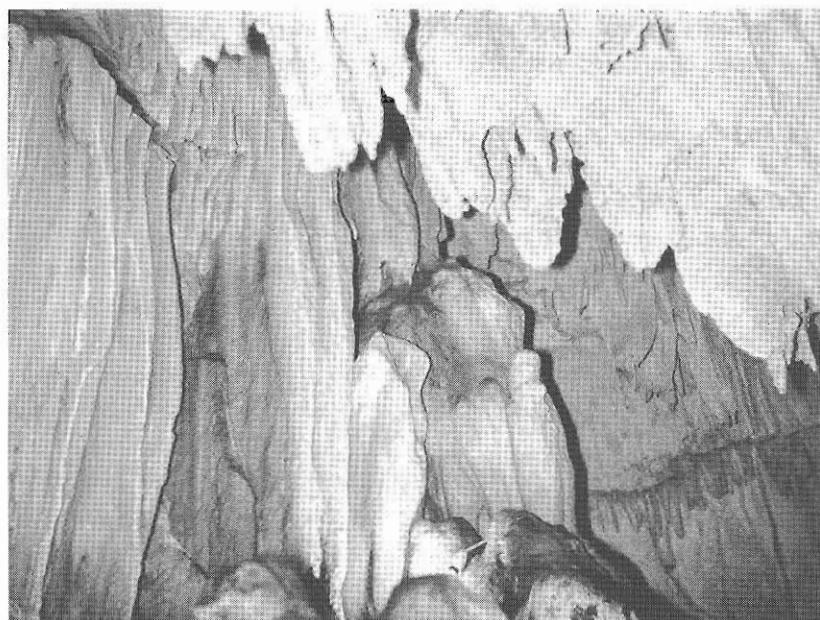
Επιστρέφοντας στον πρώτο θάλαμο, διαπιστώνουμε ότι μπροστά και δεξιά υπάρχει μικρή είσοδος διαστάσεων, μόλις 0,5x0,5 μέτρων, που οδηγεί μετά από 2 μέτρα στην κεντρική «Μεγάλη Αίθουσα» του σπηλαίου. Η αίθουσα αυτή είναι διαστάσεων 12x8 μέτρα και ύψος από 3 έως 4,5 μέτρα. Σε όλο σχεδόν το δάπεδο υπάρχουν, σταλαγμίτες, ενώ στην οροφή κρέμονται σταλακτίτες παραπετασματοειδούς, βελονωτού και μακαρονοειδούς σχήματος. Ακόμη, στη μέση περίπου της αίθουσας υπάρχει μια μεγάλη κολώνα, διαμέτρου περίπου 1 μέτρου, που με τον όγκο της και το παράξενο σχήμα της εντυπωσιάζει αμέσως τον επισκέπτη. Επίσης, όλο το δάπεδο της αίθουσας είναι γεμάτο από μεγάλους και μικρούς ογκόλιθους που σχηματίστηκαν από την πτώση τμημάτων της οροφής. Πρέπει να σημειωθεί ότι ολόκληρο το ΒΔ και ΝΔ τμήμα της αίθουσας είναι στολισμένο από κολώνες και παραπετασματοειδούς μορφής τοιχικό διάκοσμο σε εντυπωσιακά συμπλέγματα. Στο σημείο αυτό, θα πρέπει να διευκρινιστεί, ότι παρ' όλο που το σπήλαιο χρησιμοποιήθηκε σε παλιότερες εποχές σαν καταφύγιο, εντούτοις δεν παρατηρούνται εκτεταμένες καταστροφές.

Συνεχίζοντας τη διαδρομή στη «Μεγάλη Αίθουσα», δεξιά, υπάρχει καταπορική είσοδος που επικοινωνεί με μικρό θάλαμο, διαστάσεων 6x4 μ. και ύψους 2 μ. που είναι διακοσμημένος με ένα επιβλητικό λευκό σταλαγματικό συγκρότημα, το «Ηφαίστειο». Ο θάλαμος αυτός, όπως και όλοι οι υπόλοιποι δευτερεύοντες-παράπλευροι θάλαμοι του σπηλαίου, επικοινωνούν ύστερα από κυκλική διαδρομή με την κεντρική αίθουσα, έχοντας είσοδο και έξοδο.

Μετά τη «Μεγάλη Αίθουσα» ακολουθεί ο δεύτερος μεγάλος θάλαμος του σπηλαίου με δάπεδο ελαφρά ανηφορικό και διαστάσεις 22x7 μ. κατά μέσο όρο. (Ύψος κυμαινόμενο από 1-2,5 μέτρα). Ουσιαστικά, οι δύο αυτές αίθουσες αποτελούν ένα ενίοιό χώρο ο οποίος έχει χωριστεί με τερόσιους όγκους λιθωματικού υλικού, κολώνες και βράχους, αφήνοντας μόνο μια

Εικ. 1: Η είσοδος του σπηλαίου «Καταφύγι» βρίσκεται στην κορυφή απόκρημνου βράχου ύψους 4,5 περίπου μέτρων. Την εποχή της τουρκοκρατίας, η είσοδος διαμορφώθηκε κατάλληλα με λιθοδομή και πολεμίστρες για να χρησιμεύσει το σπήλαιο σαν καταφύγιο από τους κατοίκους της περιοχής (φωτ. Κ. Μερδενισιάνος).

Εικ. 2: Σταλακτιτικός διάκοσμος παραπαιεσματοειδούς μορφής από την κεντρική «Μεγάλη Αίθουσα» του σπηλαίου «Καταφύγι» Αναβρυτής Σπάρτης (φωτ. Κ. Μερδενισιάνος).

δίοδο επικοινωνίας πλάτους 2,5 μέτρων. Στο Βόρειο τμήμα αυτού του θαλάμου υπάρχει παράπλευρος διάδρομος με πλούσιο σπηλαιοδιάκοσμο που καταλήγει κυκλικά, μετά από 12 μέτρα στον ίδιο μεγάλο θάλαμο.

Ακολουθώντας την κεντρική πορεία, στο τέλος του δεύτερου μεγάλου θαλάμου, συναντάμε στο δάπεδο πεσμένους τεράστιους ογκόλιθους.

Σε ορισμένα σημεία οι ογκόλιθοι αυτοί φθάνουν μέχρι την οροφή και δημιουργούν χώρισμα που σχηματίζει νέα αίθουσα-διάδρομο.

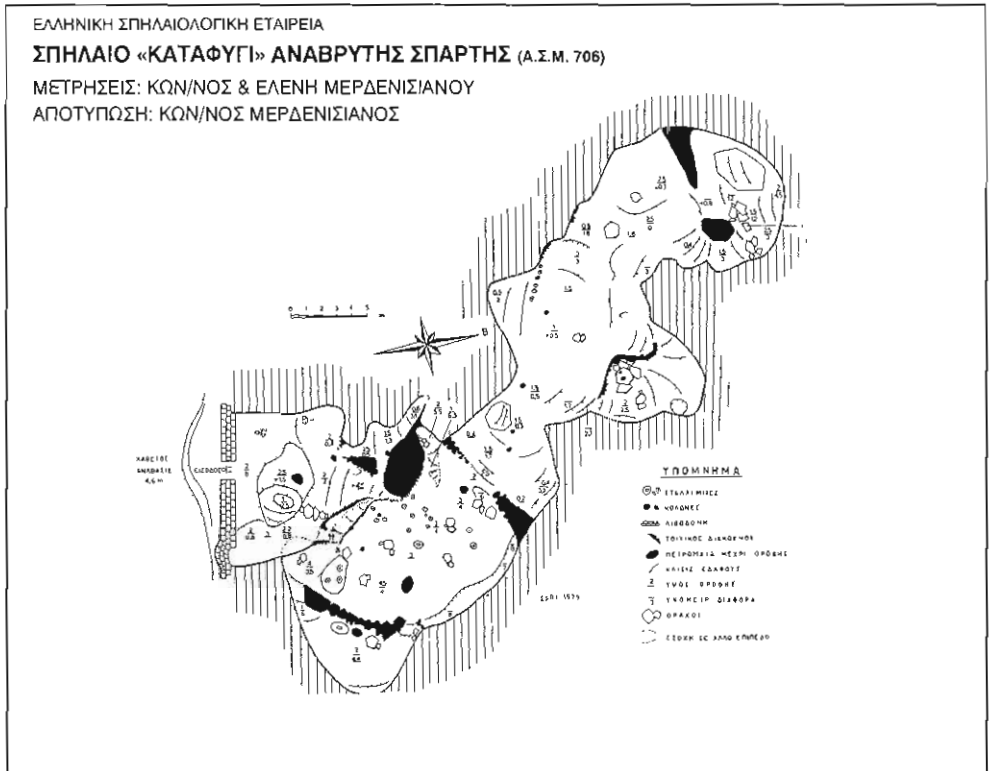
Χαρακτηριστικά, εδώ, θα πρέπει να αναφερθεί η ύπαρξη ενός μεγάλου βράχου με τελείως επίπεδη και άσπρη επιφάνεια που μοιάζει με «τραπεζάκι». Και αυτός ο θάλαμος, ύστερα από κυκλική διαδρομή 15 μ., καταλήγει στον κεντρικό δεύτερο μεγάλο θάλαμο, συμπληρώνοντας έτσι το τελευταίο τμήμα του γνωστού μέχρι σήμερα σπηλαίου.

Βιοσπηλαιολογία: Ύστερα από πρόχειρη βιοσπηλαιολογική έρευνα μέσα στο σπήλαιο, παρατηρήθηκαν και συλλέχτηκαν:

Δολιχόποδα, φαλάγγια, αράχνες και γαστερόποδα, μαλάκια (σαλιγκάρια και γυμνοσάλιαγκες).

Κλιματολογικές παρατηρήσεις: Μετά από παρατηρήσεις που έγιναν στις 30 και 31/8/1979, διαπιστώθηκαν τα εξής:

- 1) Στην αρχή του σπηλαίου, στον πρώτο θάλαμο, η θερμοκρασία ήταν 22 °C, ενώ η σχετική υγρασία 85%.

2) Στο εσωτερικό τμήμα του σπηλαίου, στη «Μεγάλη Αίθουσα», η θερμοκρασία ήταν 14 °C, ενώ η σχετική υγρασία 100%, με συνέπεια να εμφανίζεται υπέρκορη υδρατμών.

Διαστάσεις: Το σπήλαιο σε ευθεία γραμμή έχει μήκος 50 περίπου μέτρα, ενώ το συνολικό μήκος των διαδρόμων του είναι 110 περίπου μέτρα.

Η ανώτερη υψομετρική διαφορά από το επίπεδο της εισόδου του είναι +1 μέτρο και βρίσκεται στο τέλος του δεύτερου Μεγάλου Θαλάμου.

Αντίστοιχα, η κατώτερη υψομετρική διαφορά είναι 8 μέτρα και βρίσκεται ανατολικά της «Μεγάλης Αίθουσας», στο κέντρο της αποίας εμφανίζεται και το μεγαλύτερο ύψος οροφής που είναι 4,5 μέτρα.

Το σπήλαιο γενικά, καταλαμβάνει έκταση 450 περίπου τετραγωνικών μέτρων.

Τουριστική αξιολόγηση: Όπως είναι γνωστό, οι τεχνικές παρεμβάσεις για την τουριστική αξιοποίηση ενός σπηλαίου, δημιουργούν πάντοτε μόνιμες βλάβες στον ευαίσθητο σπηλαιοδιάκοσμό του, με συνέπεια την ανεπανόρθωτη καταστροφή του σε μερικά χρόνια.

Προφανώς, από αυτή τη γενική διαπίστωση δεν εξαιρείται το σπήλαιο «Καταφύγι». Όμως, κάποιες ιδιαιτερότητες που εμφανίζει, θα του επέτρεπαν σε ένα βαθμό την αξιοποίησή του σε επίπεδο ελεγχόμενης επίσκεψης. Κατατάσσεται στην κατηγορία των σπηλαίων με τοπικό τουριστικό ενδιαφέρον.

Συγκεκριμένα, οι ιδιαιτερότητες αυτές είναι:

- α) Το σπήλαιο βρίσκεται ήδη στο στάδιο της γήρανσης, αφού έχει σταματήσει από καιρό το μεγαλύτερο μέρος της σταγονορροής και επομένως της αύξησης του σπηλαιοδιάκοσμου. Αυτό σημαίνει σπηλαιοθέματα ελάχιστα υγρά και άρο λιγότερο ευαίσθητα στη δημιουργία λειχίνων. (Πράσινης αρρώστιας - Malattia Verde).
- β) Τα σπηλαιοθέματα που παρουσιάζει, είναι όλα ογκώδους μορφής, (κολώνες, μεγάλοι σταλαγμίτες και παραπετάσματα), με συνέπεια να γίνεται περισσότερο δυνατή η προστασία τους από την «πράσινη αρρώστια».
- γ) Ήδη, το σπήλαιο και ο διάκοσμός του έχει υποστεί κάποιες φθορές από την κατά διαστήματα χρησιμοποίησή του σαν καταφύγιο.

Για τους πιο πάνω λόγους θα μπορούσε να επιχειρηθεί στο σπήλαιο με πολλή προσοχή μια σειρά έργων βασικής διευθέτησης, χωρίς τεχνικά έργα αλλοίωσης του χώρου, με σκοπό να δέχεται μόνο εξειδικευμένες ομάδες επισκεπτών, κοτόπιν συνεννόησης (π.χ. ορειβάτες, πεζοπόρους, προσκόπους ή και ειδικούς ερευνητές).

Αναλυτικότερα, το σπήλαιο «Καταφύγι», αν και έχει ορισμένα μειονεκτήματα, όπως εκτέθηκαν πιο πάνω, παρουσιάζει τα βασικά εκείνα στοιχεία που το εντάσσουν στην κατηγορία των σπηλαίων με τοπικό τουριστικό ενδιαφέρον.

Τα στοιχεία αυτά είναι:

- 1) Ο επιβλητικός, σε σχήματα, λιθωματικός του διάκοσμος με τις εντυπωσιακές κολώνες και τα σταλακτιτικά παραπετάσματα των τοίχων και της οροφής.
- 2) Η ελάχιστη απόσταση του σπηλαίου από το χωριό. Συγκεκριμένα, απέχει μόλις 100 μέτρα από το τουριστικό ξενοδοχείο της Αναβρυτής και 50 μέτρα από το ιστορικό σπήλαιο -εκκλησία «Παναΐσα». (Βλ. «Σπήλαια-Νοοί στον Ταύγετο» Μερδενισιάνος Κ. - «Δελτίο Ελληνικής Σπηλαιολογικής Εταιρείας», Τόμος XVIII, Τεύχος 1, 2 Σελ. 205-218).
- 3) Η σύνδεση της Αναβρυτής με τη Σπάρτη με άριστης κατάστασης ασφαλτοστρωμένο δρό-

μο 15,5 χιλιομέτρων. Εκτός των άλλων, διαθέτει σύγχρονο ξενοδοχείο, εστιατόριο, καφενεία και αστυνομικό σταθμό.

- 4) Η γραφικότητα της Αναβρυτής, η οποία, αν σημειωθεί, θεωρείται ένα από τα ωραιότερα χωριά της Σπάρτης, με παράδοση και ιστορική κληρονομιά. Παλαιότερα, το χωριό ήταν βιομηχανικό κέντρο επεξεργασίας δερμάτων, υποδηματοποιίας, σχοινοπλοκίας και κροπλοστικής μέχρι τον πόλεμο του 1940. Ήδη, σήμερα βρίσκεται μέσα στα αναπτυξιακά προγράμματα για τη διατήρηση του παραδοσιακού οικισμού της και των βυζαντινών θησαυρών της. (Ιστορικά μνησθήρια και εκκλησίες).
- 5) Οι φυσικές καλλονές της γύρω περιοχής με τα πυκνά δάση, τις γραφικές πηγές, τα ποτάμια και τέλος τη μαγευτική διαδρομή πάνω στον Ταύγετο με την επιβλητική θέα ολόκληρης της περιοχής Σπάρτης, αποτελούν αναμφισβήτητα σπουδαίο ενισχυτικό τουριστικό στοιχείο για τους επισκέπτες του σπηλαίου.

SUMMARY

The cave «Kataphigi» is situated in the village of Anavriti in the area of Sparta in the region of Laconia.

The systematic exploration and mapping of the cave was performed in August 1979 by a group of Hellenic Speleological Society's speleologists and, one year afterwards, a new mission was organised aiming mainly at filming the cave and the surrounding area.

The cave is of an about 110-metre total length, covering a 450-square metre surface. The two large central halls of the cave contain numerous impressive columns as well as other remarkable speleothemes existing, mainly, on the walls in the form of draperies.

It seems, according to the available information as well as to the masonry with the battlements at the entrance of the cave, that it was used as a shelter by the inhabitants of the area during the period of the Turkish Occupation.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ELLIS BRYAN (1976): *Surveying Caves*. (Somerset, Great Britain).
- FORD T. and CULLINGFORD C. (1976): *The science of speleology*. (New York)
- HILL C. and FORTI P. (1986): *Cave minerals of the world*. (Alabama, U.S.A.)
- JASINSKI M. (1966): *Speleologie* (Genève)..
- ΜΕΡΔΕΝΙΣΙΑΝΟΣ Κ. (1971): *Στοιχεία Σπηλαιολογίας* (Αθήνα).
- ΜΕΡΔΕΝΙΣΙΑΝΟΣ Κ. (1981): *Σπήλαια-Ναοί στον Ταύγετο. Περιοχή Σπάρτης*. (Δελτίο Ε.Σ.Ε., τόμος XVIII, τεύχος 1-2, σελ. 205-218. Αθήνα).
- ΜΕΡΔΕΝΙΣΙΑΝΟΣ Κ. (1997): *Η πράσινη αρρώστια του περίφημου σπηλαίου Διρού Μάνης*. (Πρακτ. Α΄ Συμποσίου. «Η Μάνη μέσα στους αιώνες» Αρεόπολη).
- MOORE G. and SULLIVAN N. (1978): *Speleology. The study of caves*. (Alabama, U.S.A.).
- ΠΕΤΡΟΧΕΙΛΟΥ Α. (1984): *Τα σπήλαια της Ελλάδας* (Αθήνα).
- RENAULT P. (1970): *La Formation des cavernes* (Paris).
- TROMBE F. (1973): *La spéléologie*. (Paris).